

IŠ VALSTYBINĖS LIETUVIŲ KALBOS KOMISIJOS VEIKLOS

(Parenpta pagal Kalbos komisijos 2012 m. ataskaitą)

KALBOS PROGRAMOS

Pagrindiniai Kalbos komisijos veiklos tikslai ir uždaviniai įgyvendinami vykdamt kalbos programas. 2012 m. toliau vykdyta Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programa, Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 m. programa ir programa „Teisinė ir administracinė valstybinės kalbos priežiūra“.

Pagal Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programą išleistas žodynas *Pasaulio vietovardžiai. Azija (Afghanistanas–Jungtiniai Arabų Emyratai)*, elektroninė priemonė *Mokomoji kirčiavimo programa. Praktinio kirčiavimo treniruoklis* (UAB „Šviesa“), parengtas Fridricho Kuršaičio *Lietuvių kalbos gramatikos* (Grammatik der littauischen Sprache, 1876) vertimas, pradėta kurti žodyno *Pasaulio vietovardžiai. Europa* internetinė duomenų bazė.

2012 m. nupirkti 28 pavadinimų 1258 lituanistiniai leidiniai, jie nemo-kamai perduoti aukštųjų universitetinių mokyklų, kolegijų, apskričių, vals-tybinės reikšmės ir savivaldybių viešosioms bibliotekoms.

Toliau remtas specialybės kalbos dėstymas aukštosiose mokyklose, moks-lo tiriamieji projektai, valstybinės kalbos kursai kitakalbiams Lietuvos gy-ventojams. Taip pat remtas Visagino visuomeninės televizijos „Russkaja volna“ kiekvienos darbo dienos žinių santraukos lietuvių kalba rengimas ir žurnalo *Gimtoji kalba* teminių puslapių „Lietuvių bendrinės kalbos funk-cionavimas ir kaita. Kalbos normų sklaida“ rengimas ir publikavimas.

Pagal Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 m. programą 2012 m. baigti vykdyti Europos Sąjungos dokumentų kalbos, tarmių leksikos ir fonetikos pokyčių moksliniai tyrimai. Baigti Lietuvių kalbos instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus Tarmių įrašų archyvo duomenų bazės plėtros darbai. Tęsti emigrantų kalbos ir jaunimo kirčiavimo polinkių tyrimai, pradėtas vykdyti lietuvių kalbos sintaksės normų ir rekomendacijų santykio su dabartine vartoseną tyrimas.

TEISINĖ VALSTYBINĖS KALBOS APSAUGA

Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui pateikta Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo naujos redakcijos projekto pataisų.

Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui pateikta išvada dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl 2011 m. kovo 25 d. Europos Vadovų Tarybos sprendimo 2011/199/ES, kuriuo iš dalies keičiamas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 136 straipsnis, kiek tai susiję su stabilumo mechanizmu, taikytinu valstybėms narėms, kurių valiuta yra euras, ratifikavimo“ projekto. Išvadoje teigiama, kad lietuvių kalboje gali būti vartojamas tik pagal lietuvių kalbos taisykles kaitomas daiktavardis *euras*, jis negali turėti lietuvių kalbai nebūdingos vardininko formos *euro*, nors tokia forma teikiama Europos Sąjungos sutartyje. Seimo priimtame įstatyme įteisintas kompromisinis variantas – greta valiutos pavadinimo *euras* skliaustuose nurodyta forma *euro*.

Pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimo Nr. 1407 „Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ projektui (nutarimas Nr. 1452 priimtas 2012 m. gruodžio 5 d.). Pagal pataisytų Juridinių asmenų registro nuostatų 76¹ punktą Valstybinė lietuvių kalbos komisija VĮ Registrų centrui teikia konsultacijas dėl juridinių asmenų pavadinimų atitikties lietuvių bendrinės kalbos normoms.

Kreiptasi į Valstybinę ne maisto produktų inspekciją prie Ūkio ministerijos dėl inspekcijos viršininko įsakymu patvirtintų Ženklinimo mažareikšmiškumo taikymo, vykdančios ūkio subjektų veiklos priežiūrą, rekomendacijų priedo – Mažareikšmių ženklinimo neatitikimų sąrašo, kuriame gramatinės klaidos prekių etiketėse priskirtos prie mažareikšmių dalykų. Raštai parašyti ir Valstybinei maisto ir veterinarijos tarnybai bei Valstybinei augalininkys-

tės tarnybai prie Žemės ūkio ministerijos, kurios kartu su Valstybine ne maisto produktų inspekcija pasirašė memorandumą dėl ženklavimo mažareikšmiškumo. Į Kalbos komisijos nuomonę atsižvelgta, nuostata dėl gramatinių klaidų priskyrimo prie mažareikšmių dalykų iš Mažareikšmių ženklavimo neatitikimų sąrašo išbraukta.

LIETUVOS RESPUBLIKOS TERMINŲ BANKO ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMAS

Per metus Lietuvos Respublikos terminų banke (<http://terminai.vlkk.lt>) paskelbti 1033 aprobuotų teisės aktuose vartojamų ar jų projektuose teikiamų vartoti terminų straipsniai.

Be teisės aktų terminų, paskelbta apie 500 terminų straipsnių iš kitų šaltinių: Kalbos komisijos teigiamai įvertinto S. Maskeliūno *Žinių technologijų terminų žodynelio* (internetinis leidimas), Krašto apsaugos ministerijos pateikto NATO terminų standarto AAP-35 *NATO turto sekimo terminų žodynas*, Kalbos komisijos protokoliniu nutarimu Nr. PN-5 patvirtintos rekomendacijos „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų (A–B)“.

Iš viso metų pabaigoje Terminų banką sudarė 206 088 terminų straipsniai: 8680 aprobuoti, 196 273 teiktini, 1135 neteiktini.

NORMINAMOJI IR EKSPERTINĖ VEIKLA

2012 metais įvyko 7 Kalbos komisijos posėdžiai, 90 pakomisių posėdžių. Per metus parengta apie 300 ekspertinių išvadų dėl asmenvardžių, vietovardžių, įstaigų pavadinimų, sąvokų aiškinimo ir kt.

Terminija. Terminologijos pakomisės posėdžiuose apsvarstyti 1289 teisės aktų ir jų projektų terminų straipsniai, 6 naujų terminų žodynų rankraščiai ir 1 žodyno papildymai, 4 terminų standartų projektai, aptartos lietuviškos zoologijos nomenklatūros pavadinimų sudarymo gairės. Pradėti svarstyti 2 žodynų rankraščiai, vienas jų – Seimo kanceliarijos rengiamo Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai žodynas (Lietuvos Respublikos Seimo statuto terminai, frazės).

Kalbos komisijos posėdžiuose aprobuoti 1033 terminų straipsniai. Tai valstybės institucijų prižiūrimų sričių (finansų, viešojo saugumo, kultūros, teisės, ekonomikos, transporto, švietimo ir mokslo, komunikacijų, žemės ūkio, žuvininkystės ir maisto, energetikos, aplinkos, sveikatos, farmacijos, gynybos ir kt.) teisės aktų (jų projektų) terminai.

Priimtas Kalbos komisijos protokolinis nutarimas Nr. PN-5 „Dėl rekomendacijos „Dėl dekoratyvinių augalų lietuviškų pavadinimų (A–B)“ (605 pavadinimai). Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 7 d. nutarimą Nr. 998 „Dėl Europos Sąjungos teisės aktų projektų terminų lietuvių kalba derinimo“ (Žin., 2010, Nr. 84-4417) koordinuotas Europos Sąjungos institucijų pateiktų teisės aktų projektų terminų lietuvių kalba derinimas su Lietuvos valstybės institucijomis vieno langelio principu.

Vyriausiajai rinkimų komisijai pateikta pastabų ir rekomendacijų dėl rinkimų apylinkių pavadinimų sudarymo ir rašymo.

Elektroniniu paštu ir telefonu suteikta beveik 600 konsultacijų terminijos, svetimžodžių keitimo klausimais. Konsultuoti Europos Sąjungos institucijų vertėjai, redaktoriai, terminologai, taip pat Lietuvos institucijų valstybės tarnautojai, privačių įstaigų darbuotojai, kiti interesantai.

Asmenvardžiai ir vietovardžiai. Priimti du nutarimai ir du protokoliniai nutarimai (rekomendacijos) dėl valstybių, jų sostinių, gyventojų pavadinimų, taip pat dėl Gruzijos administracinių regionų pavadinimų, protokolinis nutarimas dėl seniūnaitijų pavadinimų sudarymo ir rašymo.

Vardyno pakomisė apsvarstė Kalbos komisijos užsakymu rengiamo žodyno *Pasaulio vietovardžiai. Azija II* dalies probleminius klausimus.

Leksika. Žodyno pakomisė apsvarstė *Kalbos patarimų* knygelės *Leksika: skolinių vartojimas* pataisyto ir papildyto leidimo rankraštį ir pateikė jį svarstyti Kalbos komisijai. Pakomisė nusprendė Kalbos komisijai siūlyti iš Didžiųjų kalbos klaidų sąrašo Žodyno klaidų išbraukti neteiktinas svetimybės ir jų darinius, taip pat nevertotinas naujasias svetimybės, o leksikos normas nustatyti ir skleisti Kalbos komisijos rekomendacijomis.

Protokoliniu nutarimu 49 žodžiais papildytas Svetimžodžių atitikmenų sąrašas.

Gramatika, rašyba ir skyryba. Gramatikos pakomisės posėdyje Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teikimu apsvarstyti Europos Sąjungos valstybių narių parlamentų pavadinimai. Laikinosios „Vertimo vadovo“ pakomisės posėdžiuose apsvarstytas *Europos Sąjungos institucijų vertimo vadovo* Rašybos skyrius, šabloninės frazės, probleminiai klausimai.

Vadovėlių vertinimas. Vadovėlių vertinimo pakomisė apsvarstė 42 bendrojo lavinimo vadovėlių rankraščius, iš viso 60 knygų (kai kurie vadovėliai kelių dalių). Kalbos taisyklingumą patvirtinanti žyma iš karto suteikta 36 knygoms, kitos knygos grąžintos leidykloms taisyti.

Visiškai atmestų vadovėlių (kurie trečią kartą neatitiktų taisyklingumo reikalavimų) 2012 m. nebuvo, Kalbos komisijai teikiamų vertinti vadovėlių kalba labai pagerėjusi.

KITI DARBAI

Per metus suteikta apie 36 400 kalbos konsultacijų, iš jų internetu 13 100, telefonu apie 23 300. Kalbos konsultacijų bankas 2012 m. papildytas 848 naujais įrašais (dabar jame per 10 000 antraštinių žodžių).

Metų pradžioje visuomenei atverta pasvetai *vardai.vlkk.lt*. Joje teikiamos rekomendacijos dėl Lietuvos piliečių vardų (paskelbta 83 tūkst. vardų, iš jų aprašyta vienanarių – 4691) normiškumo, skelbiama mokslo straipsnių ir nuorodų į žiniasklaidos straipsnius asmenvardžių tema, teikiamas asmenvardžių vartojimą reglamentuojančių teisės aktų sąrašas, įdomioji statistika.

Kalbos komisijos posėdyje sudaryta nauja Kalbos technologijų pakomisė. Ji koordinuos lietuvių kalbos diegimą į informacines technologijas, rengs Lietuvių kalbos technologijų strategiją ir numatys priemones, skatinančias lietuvių kalbos plėtrą skaitmeninėje terpėje.

Remiantis Lietuvos kompiuterininkų sąjungos raštu, kartu su Valstybine kalbos inspekcija kreiptasi į Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybą ir į mobiliųjų paslaugų įmones. Nurodyta jų pareiga užtikrinti, kad paslaugų gavėjams Lietuvos teritorijoje siunčiamos trumposios žinutės (SMS) būtų parengtos ir išsiųstos lietuvišku raidynu.

Kalbos inspekcija paprašyta patikrinti, kaip visų Lietuvoje veikiančių bankų debeto ir kredito kortelėse rašomi asmenvardžiai, ir užtikrinti, kad jose Lietuvos piliečių vardai ir pavardės būtų rašomi lietuviškomis raidėmis.

Kalbos komisijos siūlymu 2012 m. gruodžio 12 d. Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitete apsvarstyti bandomojo lietuvių kalbos egzamino rezultatai ir prastėjanti moksleivių raštingumo būklė, pristatyta lietuvių kalbos bandomojo egzamino rezultatų analizė. Komitetas

pavedė Švietimo ir mokslo ministerijai parengti siūlymus, kaip gerinti moksleivių raštingumą.

Kreiptasi į visas Lietuvos aukštąsias universitetines ir neuniversitetines mokyklas su prašymu pateikti informaciją apie specialybės kalbos dėstymą, studentų bendrųjų lietuvių kalbos žinių patikrą ir baigiamųjų darbų kalbos taisyklingumo vertinimą. Gauta informacija apsvarstyta Kalbos komisijos posėdyje ir nutarta inicijuoti specialybės kalbos dalykų aprašų peržiūrą ir baigiamųjų darbų kalbos taisyklingumo analizę.

Kartu su kitomis institucijomis surengta nemažai konferencijų, pasitarimų ir kitų renginių, tarp jų birželio 4 d. Seime vykusio konferencija „Kalbos, kultūra ir globalizacija“, birželio 8 d. – Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijų bei įstaigų terminologijos forumo antroji konferencija (kartu su Europos Komisijos Vertimo raštu generalinio direktorato Lietuvių kalbos departamentu ir Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija), penktasis nacionalinis konkursas „Švari kalba – švari galva“, kuriame lietuvių kalbos žinias, naudodami informacines technologijas, tikrinosi daugiau nei 8,5 tūkstančio 6–10 klasių moksleivių iš visos Lietuvos.

Gauta 2013 11 26

JŪRATĖ PALIONYTĖ

Valstybinė lietuvių kalbos komisija

Gedimino pr. 60, LT-01110 Vilnius

jurate.palionyte@vlkk.lt